

# SZEMLE

## A MÁSODIK VILÁGHÁBORÚ TÖRTÉNETE 1939—1945

(*Vojennoje Izdatyelsztvo Minyiszersztva Oboroni SZSZSZR, Moszkva, 1974. III. k., 504 o.*)

A 12 kötetes mű harmadik kötete „A háború kezdete. A Szovjetunió elleni agresszió előkészítése” címmel a második világháború első időszakának eseményeit tárgyalja. Ez az időszak Lengyelország 1939. szeptember 1-én történt megtámadásától 1941. június 22-ig, a Szovjetunió elleni támadásig tartott. A kötet szerzői a hazai és a külföldi levéltárak újonnan feltárt anyagai, valamint a marxista—leninista történetírás legújabb kutatási eredményei alapján sokoldalúan vizsgálják a háború első időszakának valamennyi lényeges problémáját: a hadviselő felek bel- és külpolitikáját, a haditevékenység menetét és eredményeit, az egyes haderők hadművészetét, a Szovjetunió megtámadásának előkészítését és mindazokat az intézkedéseket, amelyeket az SZKP és a szovjet állam az ország védelmének erősítésére ebben az időszakban tett.

A három részből álló kötet *első* — 10 fejezetet felölelő — *része* („A német imperializmus kirobbantja a második világháborút”) eseményekben rendkívül gazdag szakaszt tekint át. Ez már a pusztá felsorolásból is kitűnik: ez a rész tárgyalja a lengyelországi, a nyugat- és észak-európai hadjáratot, az „angliai csatát”, az Atlanti-óceánon és a Földközi-tengeren kibontakozó tengeri háborút, a balkáni hadműve-

leteket, a kelet- és észak-afrikai katonai eseményeknek az időszakhoz tartozó részét. És ezek még csak a hadiesemények, amelyeket természetesen kiegészítenek a háború politikai, gazdasági, diplomáciai, ideológiai eseményei és az ellenállási mozgalom kezdetének tényei. Jóllehet ez a rész teszi ki a III. kötet csaknem felét, nem sikerült a szerzőknek e terjedelem kereteiben kellő alapossággal bemutatniuk több lényeges eseményt, s megelégedtek a történések vázlatos, szinte krónikaszerű ismertetésével. Különösen szembe-tűnő ez a lengyelországi és a balkáni háborút tárgyaló fejezetben: a Wehrmacht Lengyelországban és a Balkánon alkalmazott hadviselési elveinek és módszereinek igen alapos elemzése után már szinte alig jutott hely a szemben álló felek erőcsoportosításainak, magának e két háború eseményeinek a bemutatására. Így az olvasóban van egy olyan érzés, hogy az ilyen nagy lélegzetű művel szembeni jogos tartalmi elvárások ellenére más művekben már sokkal alaposabb esemény-, illetve hadtörténeti értékelést és képet kapott a lengyelországi és a balkáni háborúról.

A hiányérzetet némileg ellensúlyozza, hogy a „furcsa háború” dunkerque-i eseményeit eddig még egyetlen hasonló jellegű műben sem tapasztalt

alapossággal elemzik a szerzők. Mint ismert, Kleist gyorsanmozgó csoportját 1940. május 24-én — amikor már csak 20 kilométert kellett volna megtennie a szövetséges csapatok dunkerque-i csoportosításának teljes körülzárásáig — megállította a Wehrmacht-főparancsnokság, s csak május 27-én lendült ismét támadásba. Ez pedig lehetővé tette az angol, francia és belga adosztályoknak, hogy megerősíték védelmüket, illetve ennek nyomán megszervezzék a Dunkerque alóli evakuációt.

Ezzel az eseménnyel kapcsolatban sok burzsoá hadtörténész elméletét idézik a szovjet szerzők, amelyek tartalmazzanak ugyan részgazságokat (szerintük a német harckocsipark felújítása, a német légielő lehetőségeinek átértékelése miatt állt le a német támadás), de nem világítják meg a dunkerque-i események alakulásának fő okait. A hitleri politikai vezetést e lépésben valójában az vezette, hogy Franciaországot akarta — katonai erejének megsemmisítésével — kikapcsolni a háborúból, s ezzel szilárd hátszínigot teremteni a Szovjetunió elleni agresszióhoz. Angliával viszont az érdekszférák felosztása alapján kapcsolatot akart teremteni, mert ezt is a Szovjetunió elleni keleti hadjárat fontos előkészítési lépésének tekintette.

A fasiszta agresszió kelet felé fordulása. A „Barbarossa”-terv címet viselő második rész a Szovjetunió elleni agresszió közvetlen előkészítését tárgyaló hat fejezetet tartalmazza.

Már az első oldalak olvasása során kitérnek a német politikai és katonai vezetésnek egy — a Lengyelország, a nyugat-európai és a balkáni államok elleni háborútól eltérő — sajátos tevékenysége: a Szovjetunió elleni támadás sokkal alaposabb és gondosabb előkészítése.

A kötet második része voltaképpen ennek az előkészítő tevékenységnek a folyamatát tárgyalja, annak teljes összetettségében, minden vetületében. Fel tárulnak az olvasó előtt a fasiszta Németországnak a Szovjetunió elleni há-

borúban kitűzött politikai, gazdasági és katonai céljai, világossá téve azt, hogy ezekben egyaránt érdekelve voltak a német monopóliumok, a fasiszta vezetés és a Wehrmacht parancsnoksága. Leleplezi tehát mindazokat a burzsoá történészeket, akik a Szovjetunió elleni kíméletlen hadviselési módszereket, állampolgárainak tervszerű irtását, természeti, anyagi és egyéb kincseinek és értékeinek ki- és elrablását főképp a fasiszta vezetés nyakába akarják varrni, felmentést adva a német monopolistáknak, vagy a Wehrmacht vezetőinek.

Nagy teret szántak a szerzők a Szovjetunió elleni fasiszta agresszió katonai céljai tárgyalásának. Több változat és módosítás után 1940. december 18-án írta alá Hitler a Szovjetunió elleni háború kibontakoztatásának direktíváját, amely a 21-es számot és a „Barbarossa” fedőnevet kapta. Ennek a direktívának, valamint az azt kiegészítő dokumentumoknak a tartalmát részletesen ismerteti és elemzi a kötet. Ennek során feltárul a fasiszta Németország Szovjetunió elleni háborújának fő hadászati elképzelése: vilámháborús tevékenységgel bekeríteni és megsemmisíteni a szovjet hadsereg főerőit, elfoglalni hadászati fontosságú körzeteit és objektumait. Különösen fontosnak tartották Moszkva elfoglalását: ezt a háború győztes befejezése szempontjából döntőnek ítélték.

A „Barbarossa”-terv szerint a meghódított országokban hagyott erőket leszámítva az egész német szárazföldi erőt (a csatlósok erőivel együtt 190 hadosztályt), a légielő harmadát és jelentős flottaerőket szándékoztak bevetni a Szovjetunió ellen. A haditevékenység alapját a lengyel és a nyugat-európai hadjáratban bevált „villámháborús” elvek képezték. A fő hadászati csoportosításoknak állandóan és gyors ütemben kellett előnyomulniuk. Rövid hadműveleti szüneteket csak a csapatátcsoportosítások idejére és a hadtáp előrevonására terveztek.

A szerzők a „Barbarossa”-terv elemzése során rámutatnak: kidolgozásakor

a fasiszta politikai és katonai vezetők egyik legsúlyosabb tévedése az volt, hogy tévesen értékelték a szovjet társadalmi és államrend, valamint a szovjet fegyveres erők erejét, szilárdságát. Elvakultságukban odáig mentek, hogy nem is feltételezték: a szovjet hadsereg ellenállása miatt lehetséges a német csapatok támadásának megállása.

A négy fejezetet tartalmazó, „A Szovjetunió a fokozódó agresszió körülményei között” című, *harmadik rész* az SZKP és a szovjet kormány azon intézkedéseit tekinti át, amelyekkel a fasiszta agresszió visszaverésére készítették fel az országot. Ezeket az intézkedéseket mintegy három fő feladat köré csoportosítják a szerzők: a szocialista vívmányok védelmét és megőrzését szolgáló, a szocialista építés befejezéséhez szükséges feltételeket biztosító, valamint az állam védelmi képességének fokozására hivatott feladatok köré.

Az olvasó teljes képet kap a Szovjetunió 1939—1941 júniusa közötti külpolitikájáról, amely több sikon folyt és melynek fő feladata akkor az volt, hogy elhárítsa az ország bevonását a második világháborúba. Ezzel kapcsolatban nagy teret szentelnek a szerzők az 1939. augusztus 23-i szovjet—német megnemtamadási szerződésnek.

Ismert, hogy a burzsoá történészek azt bizonygatják: ez a szerződés tette lehetővé Németország számára Lengyelország megtámadását. A szerzők egyszerű tényekkel cáfolják ezt: az angol és a francia kormány tudott a „Weiss”-tervről (a Lengyelország elleni támadás tervéről), amelyet Hitler már 1939 áprilisában jóváhagyott. Ez csak fokozza felelősségüket Lengyelország német megtámadásáért, s egyben a második világháború kirobbantásáért, mivel a náci tervek ismeretében — sőt talán éppen azért — sem hajlottak a Szovjetunióval való hatékony katonai együttműködés megteremtésére. A Szovjetunió csak azután írta alá a németek javasolta szerződést, miután a moszkvai tárgyalások eredményei és egyéb tények meggyőzték: a

nyugati hatalmak akkori politikája miatt lehetetlen az antifasiszta koalíció létrehozása. A Szovjetunió biztonságát szolgáló külpolitika tényei között találja meg az olvasó a Japánnal folytatott tárgyalásokat, majd már a háború kirobbantása után Nyugat-Ukrajna és Nyugat-Beloruszija felszabadítását, a szovjet—finn háború újabb anyagok alapján történt ismertetését, elemzését, a balti köztársaságok Szovjetunióhoz csatlakozásának történetét, valamint Besszarábia és Észak-Bukovina felszabadítását.

A kötet harmadik része igen sokat foglalkozik a Szovjetunió belpolitikájával, ezen belül is a honvédelmi ipar fejlesztésével, a szovjet fegyveres erők harcképességének fokozásával. Egy külön fejezetben foglalkoznak a szerzők a szovjet fegyveres erők szervezeti megerősítésével, a csapatok technikai felszereltségével, a személyi állomány harci és politikai kiképzésével, valamint az ország védelmi terveivel. Mindebből világosan kitűnik: a fasiszta Németország támadásával számoló szovjet állam mindent megtett az agresszió méltó fogadására, de a tervezett intézkedéseket csak 1942 nyarára lehetett volna maradéktalanul végrehajtani. Így hát egy részüket már a Nagy Honvédő Háború alatt kellett befejezni.

A három részen kívül a kötet tartalmaz egy — az időszak főbb elvi vonatkozásait összegező — bevezetőt, továbbá egy zárszót. A kötetet mintegy 150 fénykép, színes térképek, névmutató és időrendi tábla egészíti ki.

Végezetül szeretnénk felhívni a figyelmet arra, hogy a III. kötet befejezésében a szerzők a megkezdődött második világháború első időszakában lezajlott események alapján mélyrehatóan elemzik a német fegyveres erők, valamint a velük szemben álló nyugati kapitalista országok fegyveres erőinek hadművészetét, továbbá a szovjet katonai elméletnek a Nagy Honvédő Háború előestéjén vallott legfontosabb tételeit.

Sörös Lajos